

ATTORNEY GENERAL'S OFFICE	
INITIALS: <i>J.P.</i>	DATE: <i>26/11/21</i>
☒ File	☒ Website
☒ Database	☐ Social Media
☒ Email internal	☐ _____

**'I HE FAKAMAAU'ANGA POLISI
HOPO HIA
FASI 1**

CR 464/2019

'I HE VAHA'A 'O

POLISI

(Talatalaaki)

MO

MATIU FALETAU

(Faka'iloa)

KOE TU'UTU'U NI

A. PUIPUITU'A

1. 'Oku faka'ilo 'e he Kau Polisi 'a Matiu Faletau ki he fakatupu ha lavea ma'ama'a maumau ai 'a e kupu 107 (1), (2) (c) mo e (5) 'o e Lao ki he Ngaahi Hia;
2. Na'e tali tonuhia 'a e Faka'iloa pea ui 'e he Talatalaaki 'a 'ene kau fakamo'oni 'e 4;
3. Ko e 'uhi koe 'ikai ke kakato 'a e kau fakamo'oni 'a e Talatalaaki, na'e pau ke ui part heard 'a 'ene kau fakamo'oni. Na'e 'uluaki ui 'a e kau fakamo'oni 'i he 'aho 15 'o Me 2021 'o a'u ki he 'aho 31 'o Me 2021. Na'e toloi ai 'a e hopo ke toki ui 'a e fakamo'oni faka'osi 'a e Talatalaaki 'I he 'aho 29 'Okatopa 2021.
4. Na'e toloi ai 'a e hopo ni ke fakahu mai 'a e fakamalanga tohi 'a e ongo fa'ahi. Na'e fakahu mai ai 'a e fakamalanga tuku 'a e Kalauni 'I he 'aho 1 Novema 2021 pea toloi tu'o ua ai 'a e hopo ni kae fakahu mai 'a e fakamalanga 'a e Faka'iloa 'i he 'aho 23 Novema 2021.

B. KO E FATONGIA KE FAKAMO'ONI MO E NGAHI 'ELEMENITI 'O E HIA

5. 'I he hopo hia kotoa pe kuo pau ke fakamo'oni 'I 'e he Talatalaaki 'a e ngaahi 'elemeniti kotoa pe 'o e hia 'oku faka'ilo kiai ha faka'iloa.
6. 'Oku 'ikai ke 'iai ha fatongia ia 'a e Faka'iloa kene fakamo'oni 'I mai 'oku ne tonuhia. Ko e fatongia koia 'oku hilifaki pe ia 'I he uma 'o e Talatalaaki mei he kamata'anga 'o e hopo ki he'ene 'osi.
7. Koe hia Fakalavea Ma'ama'a kuo pau ke fakamo'oni 'I 'e he Talatalaaki:
 - a. Koe faka'iloa;
 - b. Na'ane fai loto 'aki (wilfully)

- c. Pea 'ikai ha 'uhinga fakalao (lawful justification)
- d. 'A e fakalavea ma'ama'a ki he mamahi;

C. KO E KAU FAKAMO'ONI 'A E TALATALAAKI

8. Na'e fakamatala 'a Dr. 'Ana 'Akau'ola koia na'ane sivi tokotaha mamahi, Siaosi Pohiva hili hano fakahoko ange ki ai na'e fakalavea'i'i ia 'e he 'ofisa polisi 'i he 'aho 'e 3 kimu'a pea toki 'aluange. Pehee 'e he toketa koe fanga ki'i lavea iiki pe na'e 'asi 'i hono mata pea moe fanga ki'i takataka'uli 'I lalo 'I hono mata hema ku kuo 'osi kamata ia ke ma'a. Na'a ne toe fakamatala 'o pehee ne 'iai moe fanga ki'i lavea iiki 'I hono la'I mata 'olunga (upper eyelid) pea mo hono kemo to'ohema ka na'e 'osi mapuni ia. Fakatatau ki he 'ene aofangatuku ki he tupu'anga 'o e lavea (assessment) na'ane pehee 'oku malava pe koe hoko mei ha blunt trauma ki hono mata. Na'ane toe pehee foki koe fanga ki'i lavea koeni na'e 'superficial', 'aia na'e 'ikai ke fu'u loloto ke fiema'u tuitui. Ko e 'uhinga koia ki he 'superficial wound' koha lave ape ki he kili, pea na'a ne toe fakamahino mai na'e 'ikai koha mamulu pe 'o hangee koha mamulu kihe kili, ka koe lavea he koe matu'u 'a e mata. 'I hono fehu'I fakafiha ia na'a ne tu'uma'u pe 'I he 'ene pehee koe lavea koeni na'e 'ikai koha mamulu ka koe 'superficial wound' pe koe lavea. Na'ane fakahu mai 'a e Lipooti 'a e Toketa koe Fakamo'oni Fakahaha 1.

9. Koe fakamo'oni hono ua ko e 'ofisa polisi ko Pita Tahitu'a, 'aia koe 'ofisa ia na'ane fakahoko 'a hono faka'ilo pea mo hono faka'eke'eke 'o e Faka'iloa. Pehee 'e Pita na'e toki fakahoko 'a hono puke mo hono faka'ilo 'o e Faka'iloa 'I he 'aho 29 'Aokosi 2019. Koe 'uhinga na'e fuoloa ai 'a hono toki faka'ilo 'a Matiu koe'uhi koe founga ngaue na'e ngaue'aki 'e he tafa'aki koia 'oe Professional Standard Unit fekau'aki pea mo hono launga'i 'o ha 'ofisa polisi. Na'e pau ai kenau tanaki 'a e ngaahi fakamo'oni ke maau pea toe 'review' pe 'oku 'iai ha makatu'unga ke hoko atu ha faka'ilo. Na'e fokotu'u ange 'e he Fakafofonga 'a e Faka'iloa kia Pita koe ngaahi fakamo'oni na'e tanaki na'e fekau'aki ia pea moe tui na'e hanga 'e he Faka'iloa 'o kii'i 'a e nima 'o e mamahi pea ne hanga 'o teke'i ki he loto me'alele 'o tupu ai 'a 'ene lave, pea pehee 'e Pita 'io. Na'e toe tali pe foki 'e Pita koe ngaue 'a e Faka'iloa ki hono tuli 'o e kau konaa pea mo hono puke ia pea iku koia 'o fakaheka ki he mea'elele 'o to 'o lavea, na'e fakalao pe ia. Ka koe me'a pe na'e 'ikai ke fakalao ko hono hanga 'e he Faka'iloa 'o kii'i 'a e nima 'o e mamahi pea ne toe hanga 'o tekelele ki he me'alele. Pehee 'e Pita na'e totonu ke fakaheka fakalelei pe ki he loto me'alele 'o 'oua 'e teke'i.

10. Ko e Fakamo'oni hono 3 ko Sione Vaiangina. Koe 'ofisa polisi eni na'e ngaue fakataha pea mo e Faka'iloa 'I he po 2 Fepueli 2019. Na'ane fakamatala ai 'o pehee koe po koeni ne tulituli atu 'a e

kau polisi ki he Nauti Rubi koe taumu'a ke tuli 'a e kakai mei he ngaahi feitu'u fai'anga konaa. Na'a nau a'u atu koe 'ai ia ke tapuni 'ae bar, pea na'e hifo kotoa pe 'a e kau 'ofisa polisi na'e ngaue 'o nau movete takai holo ko hono tuli 'o e kakai kenau mavahe. Na'e fakatokanga'i ai 'e Kisione 'a e tokotaha Faka'iloa 'oku hu mai mei he loto bar pea na'e fu'u konaa 'aupito. Na'e sio atu 'oku ha'u pe 'a Siasoi 'o tangutu 'i he ve'e matapa hu ki loto. Na'e lue leva ia ki he ki'i fale 'I he uafu ki Pangaimotu 'o tuli 'a e kau konaa mei ai. Na'e fanongo mai kihe felauaki 'oku fai pea ne fakatokanga'i atu 'a e tamasi'i na'ane toki 'ilo ki mui ko e lahi 'i he Faka'iloa, 'oku 'alu 'o kole ki he Faka'iloa ke tukuange ange 'a e mamahi kenau 'alu. Na'e 'ikai ke tali 'e he Faka'iloa 'a e kole koeni 'o ne pehee 'eia 'oku fu'u konaa 'a e mamahi. Na'e lue mai leva ia ki he me'alele pea na'e sio atu 'oku hanga 'e he Faka'iloa 'o hiki 'a e mamahi 'o fa'o ki he loto me'alele polisi. Na'e fekau leva 'e he Faka'iloa 'a Kisione kene tokanga'i 'a e mamahi pea 'i he 'ene heka hake ki he me'alele na'ane fakatokanga'i atu 'oku toto 'a e kemo 'o e mamahi. Na'e fuoloa si'i moe tau ange 'a e me'alele pilisone 'a e kau polisi pea nau fakahifo 'a e mamahi 'o fakaheka ki ai. Koe 'uhinga hono toe fakaheka kihe me'alele pilisone he 'oku malu ange ia, na'a faifai pea puna ia meihe me'alele Hilux 'o lavea. Na'a ne toe pehee foki koe po koeni na'e tokolahi 'aupito 'a e kau konaa na'a nau toki hu mai ki tu'a mei loto pea ne fakapapau'I pe koe mamahi pe na'e sio 'i he po koeni 'oku sifaa holo. Na'ane toe pehee foki na'e sio atu 'oku hanga 'e Faka'iloa 'o hiki 'a e mamahi 'i hono va'e 'o fakatu'ulu'i ki he loto me'alele

11. Ko e fakamo'oni fika 4 ko Seini Faiva. Na'e 'I Nauti Ruby 'I he po koeni pea na'a ne ilo'i hono fakaheka 'a e Faka'iloa ki he me'alele polisi. Pehee 'e Seini koe po koeni na'e fakafuofua ki he kapa kava malohi pe 'e 2 na'ane inu pea koe kotoa 'enau kau 'eva 'I he po koeni na'e 'ikai ha taha ia 'e kona. 'I hono toe fakama'ala'ala atu 'e he Kalauni, na'ane pehee na'e 'ikai ha taha 'ia kinautolul 'e konaa ta'emahino 'o kapekape mo fakaulu holo. Na'e toe pehee 'e Seini koe po koeni koe toko 7 na'e 'ai kenau heka 'I he me'alele na'anau 'alu ai pea na'e 'ai ke heka 'a Siasoi 'i he puti 'o e me'alele.
12. Koe fakamo'oni fika 5 koe Tevita Koli. Na'e kau moia 'i he kau 'eva fakataha moe mamahi. Na'e tuku 'a e hulohula pea nau hu mai ki tu'a kenau fakahekeheka ki he me'alele pea mahino nenau fu'u tokolahi pea 'ikai kenau hao. Na'e fakaava 'a e puti 'o e me'alele ke 'uluaki heka ia pea toki heka ange 'a e mamahi. Na'e kei tu'u 'a e mamahi 'i tu'a pea moe 'aluange 'a e polisi 'o taki 'a e mamahi. Na'e 'ikai kene toe fu'u manatu'i ha ngaahi me'a kehe na'e hoko tukukehe pe 'a 'ene sio atu ki hono hanga 'e he polisi 'o tolongi 'a e mamahi ki he loto me'alele. Na'e 'ikai kene toe manatu'i pe koe kongafu 'o e sino 'o e mamahi na'e 'o tolongi 'aki kihe loto me'alele.
13. Ko e fakamo'oni faka'osi ko e mamahi, Siasoi Pohiva. 'I he efi'afi koeni na'e fai 'a e ki'I fakafiefia koe teuteu kihe hoko hono 'aho fa'ele'I 'I he 'aho 'e taha. Na'a nau 'alu ki Nauti Ruby

pea 'i he tapuni 'a e pa (bar) nenau hu mai ki tu'a 'o fakahekeheka kenau foki. Na'e te'eki ke heka ia kihe me'alele kuo a'u ange 'a e polisi 'o puke ia 'o kii'i hono nima pea taki ia ki he me'alele polisi. Na'ane 'eke ange ki he 'ofisa pe koe ha 'a e 'uhinga 'oku 'ave ai ia pea tali ange 'e he polisi koe 'uhinga ko'ene kona moe longoa'a. 'I hono taki ia ki he me'alele, na'e hanga 'e he 'ofisa 'o fakaheka ia kihe me'alele 'o hangee 'oku ne hanga 'o tolongi ia ki loto pea tupu ai 'a 'ene to 'o lavea 'a hono mata. Na'e toe a'u ange 'a e shuttle 'a e kau polisi pea na'e fekau ia ke hifo 'o 'alu 'o heka 'i he shuttle. Na'e 'ikai kene toe manatu'i pe koe fa'ahi fe 'I hono mata na'e lavea pea 'ikai kene toe manatu'I pe na'e faito'o fakaku. Na'ane pehee na'e ma'u kava malohi 'I he po koeni ka na'e 'ikai ke toe fu'u manatu'I 'a e lahi 'o e kava na'ane inu. Ka na'ane pehee na'ane kei 'ilo pe 'eia 'a 'ene me'a na'e fai pea na'e 'ikai ke longoa'a ia.

14. Ka na'e 'osi koia 'a e uike 'e 1 moe kongana'e 'alu 'o vili kia nautolu kenau tali halaia kae fai mo tukuange mai kinautolu pea ne toe faka'ai'ai 'e ia 'a ofisa Langi ke fai mo 'ai ke halaia pe 'a e kau faka'iloa kae tukuange kinautolu he kuo fu'u fuoloa 'a hono tauhi nautolu.

D. KO E FAKAMALANGA 'A E ONGO FA'AHU

15. 'I he hili 'a hono tapuni 'a e fa'ahi 'o e Talatalaaki, na'e fili 'e he Faka'iloa 'a 'ene totonu ke fakalongolongo pe kae tuku pe kihe Talatalaaki kene fakamo'oni'i 'a 'ene faka'ilo.
16. 'I he 'aho 1 Novema 2011 na'e faile mai ai 'a e fakamalanga tuku 'a e Talatalaaki 'o fokotu'u mai ai 'e he Fakafofonga ma'ae Kalauni kuo 'osi fakamo'oni'i 'a e faka'ilo ki ha tu'unga 'oku 'ikai ha'aku veiveiua fakapotopoto 'oku halaia 'a e Faka'iloa. 'Oku makatu'unga 'enau fokotu'u mai koia mei he ngaahi me'a ko eni:
- a. Kuo 'osi tali halaia pe 'a e Faka'iloa ki he me'a na'ane fakahoko 'i he po koeni pea hiki 'I he 'ene lekooti faka'eke'eke;
 - b. Na'e sio 'a e fakamo'oni ko Sione Vaingina ki hono hiki 'e Faka'iloa 'a e mamahi ki he me'alele polisi. Na'e ala 'a e faka'iloa 'I he va'e 'o e me'alele pea ne fakatu'ulu' ki he loto me'alele;
 - c. Na'e fakamatala 'a Sione Vaingina koe founa na'e fakahoko 'aki 'a hono fakaheka 'a e Faka'iloa na'e 'ikai ke sai pea na'e totonu ke 'oua tene hanga 'o hiki kane hanga pe 'o fakaheka fakalelei he kuo 'osi ako'i kinautolu kihe founa totonu;
 - d. Ko e fakamatala 'a Seini Faiva na'e 'ikai ha taha 'ia kinautolu 'e fu'u konaa ta'emahino. Na'e fakamatala 'a Tevita Koli na'e sio atu ki hono tolongi 'e he 'ofisa polisi 'a e mamahi ki he loto me'alele.
 - e. Ko e fakamatala 'a e mamahi na'e kii'i hono nima ki mui pea taki ia ki he me'alele pea ala 'a e 'ofisa 'i hono tu'a 'o teke'i ia ki loto. Na'e tupu heni 'a e lavea 'a hono mata.

- f. Ko e fakamatala ‘a Dr. ‘Ana ‘Akau’ola ki he lavea na’e sio ki ai na’e ‘ikai koha mamulu pe ka koe lavea na’e hoko ki hono mata;
 - g. Koe malohi na’e ngaue’aki ‘e he Faka’iloa ‘I he po koeni na’e fu’u mahulu ia ‘I he malohi na’e totonu fakalao ke ngaue ‘aki (use of excessive force);
 - h. Ko hono kii’i ‘o e nima ‘o e mamahi pea toe tekelele ia ki he loto me’alele, kae ‘ikai ke fakaheka fakalelei, ‘oku ne fakamo’oni mai na’e fai loto ‘aki (wilfully) ‘a e fakatupu ‘o e lavea pea na’e ta’efakalao. Tanaki ki ai pea moe fakamo’oni ‘a ‘Ofisa Vaingina pea mo Tevita Koli ki he ‘ena sio na’e ‘hiki’i ‘o tolongi kihe me’alele’ pea mo e ‘hiki’i ‘o lii’i ki he me’alele. Na’e ‘ikai ha fakamo’oni ke pehee na’e toe fakafepaki pe fakafe’atungia’i ‘e he mamahi ‘a e ‘ofisa. ‘A ia koe founga puke moe malohi na’e ngaue’aki ‘e he Faka’iloa ki hono puke ‘a e mamahi, na’e totonu kene ‘osi ‘ilo’i ‘e malava ke hoko ai ‘a e lavea.
17. ‘I he ‘aho 23 Novema 2021 na’e toki fakahu mai ‘a e fakamalanga tuku ‘a e Faka’iloa. ‘Oku fokotu’u mai ‘e he Fakafofonga ma’ae Faka’iloa ‘oku te’eki ke malava ‘e he Talatalaaki ‘o fakamo’oni’i kotoa ‘a e ngaahi ‘elemeniti ‘o e faka’ilo ki ha tu’unga ‘oku ‘ikai ha veiveiua fakapotopoto ‘oku halaia ‘a e Faka’iloa. ‘Oku makatu’unga ‘a ‘ena fokotu’u pea mei he ngaahi poini ko eni:
- a. ‘Oku ‘ikai ha fakamo’oni na’e fai ‘fakalotokovi’ ‘a e tupu koeni ‘a e lavea ‘a e mamahi mei hono puke ia ‘o kii’i pea hiki’i ‘o teke’i ki he loto veeni polisi. Koe Faka’iloa na’e ngaue fakataha moe kau polisi kehe ki hono tuli mo fakamavahe’i ‘a e kau konaa mei he tau’anga me’alele ‘i he ‘elia ‘o e Nauti Ruby. Na’e tali pe ‘e he mamahi na’e kona pea ne tali koe hia ‘a e konaa ‘i he feitu’u fakapule’anga;
 - b. Na’e fakalao pe ‘a hono puke ‘e he Faka’iloa ‘a e mamahi ‘o kii’i hono nima pea mo ne teke’i ia ki ‘olunga ke fakaheka ki he me’alele. ‘Oku fepakipaki ‘a e fakamo’oni ‘a e kau fakamo’oni ‘a e Talatalaki fekau’aki pea mo hono fakaheka ‘a e mamahi ki he me’alele. Pehee ‘e Vaiangina na’e fakatu’ulu’I, pehee ‘e Tevita Koli na’e tolongi ki loto kae fakamatala ‘a e mamahi na’e loka’I hono nima pea teke’I ia ki loto me’alele. Kae pehee ‘e Faka’iloa ia ‘I he ‘ene tali fehu’i na’a ne hanga ‘o ‘hiki’I ‘o teke’i kihe loto me’alele’.
 - c. Na’e ‘ikai koe Faka’iloa ia na’ane fakatupu ‘a e lavea ki he mata ‘o e mamahi. Na’e konaa ‘a e mamahi pea ne maumau’i ‘a e lao. Pea ko hono puke koia ‘e he polisi ia na’e pau kene ngaue’aki ‘a e ngaahi ala mo e hiki malohi. ‘Oku ‘ikai ke puke mai pe ‘o amohi. Na’e tali pe ‘e he mamahi na’e konaa pea na’ane ‘ilo pe ko hono puke ia ko’ene konaa ‘I he feitu’u fakapule’anga. Ka na’ane pehee ‘I hono fehu’I fakafihia ia na’e ‘ikai ke fie ‘alu ia ki pilisone. ‘I he tali fehu’I fika 13 ‘ae Faka’iloa na’ane pehee ai na’e puke mai ‘a e

mamahi ke fakaheka kihe veeni “’oku heka ngata’a ia pea loka’I ai hono nima ‘o hiki’I
pea teke’I ki he loto me’alele”. ‘Oku mahino ai na’e fute ‘a e mamahi ia.

E. FAKAMA’OPO’OPO

18. ‘I he hili ‘a ‘eku fanongo ki he kau fakamo’oni ‘a e Talatalaaki pea moe fakamalanga tuku mei he ongo fa’ahi, koe ngaahi mo’oni’i me’a eni kuou tali na’e hoko ‘i he po koeni:
- Na’e ma’u kava malohi ‘a e mamahi moha ni’ihi kehe ‘i Nauti Ruby;
 - Na’e a’u atu ‘a e Faka’iloa mo ha kau polisi kehe ‘o fakataumu’a ke fakamavahe’i ‘a e kakai mei he ‘elia ‘o Nauti Ruby;
 - Na’e puke ‘e he Faka’iloa ‘a e mamahi pea kii’i hono nima ‘o teke’i kihe loto me’alele polisi;
 - Na’e tu’ulu ‘a e mamahi ‘o matu’u hono mata ‘o tupu ai ‘a ‘ene lavea;
19. ‘Oku tali ‘e he Faka’iloa na’ane puke ‘a e mamahi ‘o kii’i pea ne fakaheka kihe me’alele koe’uhii ko’ene konaa ‘i he feitu’u fakapule’anga. ‘Aia ‘oku ‘ikai ke fakakikihi’i ‘a e ‘elemeniti 1 pea kuo ‘osi fakamo’oni’i ia. ‘Oku tali ‘e he Fakamaau’anga ni na’e lavea ma’ama’a ‘a e mamahi ‘i he matu’u ‘a hono mata. ‘Aia kuo ‘osi fakamo’oni’i mo e ‘elemeniti hono 4. Ko e ongo ‘elemeniti ‘oku kikihi’i ‘e he Faka’iloa ko e “fai loto’aki” pea “ta’e ‘iai ha ‘uhinga fakalao”.
20. Ko e ‘isiu mahu’inga leva ke nofo ki ai ‘a e tokanga ‘a e Fakamaau’anga ni, pe na’e fai fakalotokovi pe loto’aki (willfull) pea mo ta’efakalao ‘a hono puke ‘o e mamahi ‘o fakaheka ki he loto me’alele ‘o tupu ai ‘a ‘ene tu’ulu ‘o lavea ‘a hono mata? ‘Aia koe fehu’i, pe na’e kii’i ‘e he Faka’iloa ‘a e nima ‘o e mamahi pea ne hanga ‘o teke’i ki he loto me’alele ‘o e kau polisi ‘o fakataumu’a ke to ‘a e mamahi ‘o hoko ha lavea?
21. ‘I he ‘ene mahino koia ki he Fakamaau’anga ni, ‘oku fakafalala ‘a e Talatalaaki ki he fakamo’oni ‘a Sione Vaiangina ‘oku pehee na’e hanga ‘e he Faka’iloa ‘o “hiki ‘a e mamahi...na’e ala ‘i hono va’e...pea ne fakatu’ulu’i ki he loto me’alele”. ‘Oku toe fakafalala foki ‘a e Talatalaaki ki he pehee koia ‘e Tevita Koli na’e sio atu ‘oku hanga ‘e he Faka’iloa ‘o “tolongi” ‘a e mamahi kihe loto me’alele, pea toe pehee foki ‘e Seini Faiva na’e hanga ‘e he Faka’iloa ‘o “kola’i ‘a e mamahi ‘o “taki leleaki’I” ki he me’alele. Pea na’e toe pehee pe foki ‘e he mamahi na’e hanga ‘e he Faka’iloa ‘o kii’i hono nima ki mui pea ne toutou teke hono tu’a ke fakaheka ia ki he me’alele.
22. ‘Oku ‘ikai ke ngata pe ‘i he kehekehe ‘a e ngaahi fakamatala ‘a e kau fakamo’oni na’e ui ‘e he Talatalaki fekau’aki pea mo hono fakaheka ‘o e mamahi ki he me’alele, ka ‘oku toe kehekehe ia mo e fakamatala ‘a e Faka’iloa ‘i he ‘ene lekooti fakamatala na’e hiki. ‘Oku tali ‘e he Faka’iloa na’ane hanga ‘o kii’i ‘a e nima ‘o e mamahi, ka koe ‘uhinga he na’ane puke mai ‘oku “heka ngata’a” ‘a e mamahi pea ne loka’i ‘aki ‘a e kii nima ‘o ne teke’i kihe loto me’alele...

23. 'I hono fehu'i fakafihia 'o e fakamo'oni ko Pita Tahitu'a, na'e pehee 'e Pita 'oku fakalao pe 'a hono puke 'o e kau konaa 'i he feitu'u fakapule'anga, pea kapau 'oku 'amio 'a e mamahi pea 'e fakalao pe ke puke ia. Ka koe me'a na'e pehee 'e Pita, koe founa na'e ngaue'aki 'e he Faka'iloa ki hono fakaheka 'o e mamahi ki he me'alele na'e ta'efakalao.
24. 'Oku tali 'e he Fakamaau'anga ni koe po koeni na'e ngaue atu 'a e kau Polisi ki hono fakamavahe'i 'a e kakai mei he 'elia 'o e feitu'u fai'anga inu mo e fakafiefia. Ko e ngaue angamaheni pe 'eni 'oku fakahoko 'o tautau tefito ki he ngaahi kalapu fai'anga hulohula. Fakatatau ki he fakamo'oni 'ofisa polisi ko Kisione Vaiangina, koe po koeni na'e fu'u tokolahi 'a e parking 'o Nauti Ruby 'i he kau kona. Pea na'e tau hifo pe 'enau me'alele pea nau movete 'a e kau polisi ke tuli 'a e kakai kenau mavahe. Na'e toe pehee 'e Vaiangina 'i he 'ene fakamatala "kou fakatokanga'i 'a Siaso 'oku hu mai mei he bar, pea ko hono mo'oni na'e fu'u 'ova 'ene konaa, pea ha'u pe ia 'o tangutu 'i he matapa hu ki loto, pea hu atu 'a Faletau 'o puke mai...". 'Oku ou tali koe po koeni na'e fu'u konaa 'a e mamahi fakataha pe moe ongo fakamo'oni na'a nau inu 'i he Nauti Ruby (Seini mo Tevita Koli). Ko e taimi koeni na'a nau kei 'i he vaha'a 'o e ta'u motu'a koe ta'u 19 ki he 20. 'Oku 'ikai keu tui na'a nau kei 'atamai lelei pe 'o hangee koe fakamatala 'a Seini pea mo Tevita Koli. 'Oku kehekehe 'a 'enau ngaahi fakamatala ki he me'a na'e hoko 'i he po koeni pea na'a nau pehee pe na'e 'ikai kenau toe fu'u manatu'i 'a e hokohoko 'o e ngaahi me'a na'e hoko.
25. Fakatatau ki he fakamatala 'a Vaiangina, koe natula 'o 'enau ngaue ko 'enau hifo 'o movete ki he ngaahi tuliki 'oku fai'anga inu koe taumu'a ke fai mo fakamavahe'i e kakai mei he 'elia koia. 'Oku mahino koe 'uhi koe tokolahi 'a e kau konaa, koe ngaue na'e pau ke fakahoko 'i he taimi vave pea nenau movete 'o ngaue fakavavevave ke fai mo tuli 'a e kakai kenau mavahe. Pea 'i he sio atu 'a e Faka'iloa ki he mamahi 'oku fu'u konaa, na'ane fekau ke fai mo nau mavahe, pea na'e 'amio 'a e mamahi 'o tupu ai 'a hono puke 'e he Faka'iloa. Pea na'e tali pe 'e he Faka'iloa 'i hono fehu'i fakafihia ia, na'e 'ikai ke fie 'alu ia he me'alele polisi, pea 'oku 'iai leva 'a e tui na'e toe fakafefeka ia ki hono taki ia 'e he Faka'iloa 'o pau ai ke hanga 'e he Faka'iloa 'o "toutou teke'i" ia ke fakaheka ki he me'alele. 'Oku 'ikai keu tali na'e hanga 'e he Faka'iloa 'o ngaue'aki 'a e malohi fakavalevale pe totu'a (excessive force) pe na'ane hanga 'o tolongi 'a e mamahi ki he loto me'alele. Kapau na'ane tolongi 'a e mamahi, 'e hoko 'a e lavea ia 'oku toe lahi ange.
26. 'Oku ou tali koe ngaue na'e fakahoko 'e he Faka'iloa ki hono puke 'a e mamahi ki he konaa 'i he feitu'u fakapule'anga, na'e fakalao. 'Oku toe tali foki 'e he Fakamaau'anga ni na'e ngaue'aki 'e he Faka'iloa 'a e malohi fe'unga, fakatatau kihe 'ataakai 'o e me'a na'e hoko, ke fakaheka 'aki 'a e mamahi ki he loto me'alele. Pea na'e kau pe pea moe fu'u kona 'a e mamahi, ki he 'ikai kene lava ke mapule'i ia 'o tupu ai 'a 'ene tu'ulu 'o lavea ai 'a hono mata. Ko hono fakakatoa, 'oku

faingata'a keu fakapapau'i mei he ngaahi fakamo'oni kuou fanongo ki ai, na'e fai loto'aki pea ta'efakalao 'a e fakatupu 'o e lavea ki he mamahi pea 'oku 'iai 'a e veiveiua fakapotopoto 'iate au felave'i pea mo e 'elemeniti 2 moe 3 'o e faka'ilo.

27. 'Oku toe fakafalala foki 'a e Talatalaaki kihe vetehia tau'ataina 'a e Faka'iloa 'i he 'ene lekooti fakamatala 'aia na'a ne pehee ai "oku ou tali halaia pe ki he tukuaki'i 'oku fakahoko mai". Ko e hiki fakamatala koeni na'e toki fai ia hili ha mahina nai 'e 6 mei he me'a na'e hoko. Na'e toki hiki foki 'e he Faka'iloa 'a 'ene ki'I fakamatala 'i he 'osi 'a 'ene vetehia tau'ataina 'o ne pehee ai "na'aku puke 'a e tokotaha ni 'I he'ene kona 'i he feitu'u fakapule'anga ka na'aku 'osi warning kenau mavahe he na'a nau tokolahi 'i he me'alele ne nau ha'u ai ka 'oku ou fakatomala pe au na'a mole faingamalie 'o 'eku ngaue". 'Oku mahino mei he fakamatala koia 'a e Faka'iloa na'e 'ikai ha'ane taumu'a 'a'ana kene fakatupu ha lavea ki he mamahi ka koe puke pe 'i he kona mo e 'ikai ke fakavave kenau mavahe. Ka ko'ene tali halaia pe 'a'ana 'i he mahino na'e lavea 'a e mamahi 'i hono fakaheka ia ki he me'alele. Koe'uhi koe ngaahi fakamo'oni kuou fanongo au ki ai, moe 'ataakai 'o e ngaahi me'a 'oku tali 'e he Fakamaau'anga ni na'e hoko, 'oku ou fakata'e'aonga'i 'e au 'a 'ene vetehia tau'ataina pea 'oku 'ikai ke fe'unga ia ke fakahalaia'i 'aki 'a e Faka'iloa;

28. Ko hono aofangatuku, 'oku 'ikai ke malava 'e he Talatalaaki 'o fakamo'oni'i 'a e faka'ilo ki he tu'unga kuo 'ikai ha'aku veiveiua fakapotopoto 'oku halaia 'a e Faka'iloa pea 'oku ou tu'utu'u ni ai kene tonuhia.

FAKAHOKO 'I HE 'AHO 26 'o Novema 2021.

Elisapeti/Langi
FAKAMA'AU POLISI

